

**УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МАГІСТЕРСЬКА ПРОГРАМА ЕКУМЕНІЧНИХ НАУК**

**ШЛЯХИ ПРИМИРЕННЯ ХРИСТИЯН ТА МУСУЛЬМАН
У СУЧАСНІЙ ЄВРОПІ**

Магістерська робота

Студентка: Ірина Мартиняк

Науковий керівник: доц. Андрій Васьків,
кандидат історичних наук

Львів 2011

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ 1. Теоретико-методологічні засади дослідження	9
1.1 Зміст понять «єкуменізм», «християнсько-мусульманський діалог»...9	
1.2. Джерельно-історична база.....	13
Розділ 2. Іслам та сучасна Європа	17
2.1. Динаміка розвитку ісламу в сучасній Європі: тенденції та перспективи.....	17
2.2. Іслам як органічна складова європейської духовності та культури	24
2.3. Іслам як деструктивний чинник: європейське бачення проблеми	28
Розділ 3. Іслам та християнство: діалог з метою примирення	34
3.1. Католики та мусульмани: полеміка чи діалог?.....	34
3.2. Православ'я та іслам: пошук шляхів порозуміння.....	40
3.3. Протестантські деномінації в системі християнсько-мусульманського діалогу.....	44
3.4. Позиція мусульман у діалозі із християнами.....	46
3.5. Шляхи культурно-конфесійної комунікації християнства та ісламу.....	51
Висновки	58
Список використаних джерел та літератури	63

Вступ

«Якщо є дві світові релігії з подібними переконаннями, з однаковими амбіціями і, якщо їх сповідують у одному регіоні, стає зрозуміло, що вони неминуче рано чи пізно зіткнуться»

Бернард Льюїс¹

Протистояння релігійних світів і різних цивілізацій - неодмінна характеристика будь-якої епохи. Особливо актуальним воно є зараз, оскільки, якщо раніше в протистояння були втягнуті окремі народи, окремі держави, окремі культури, то зараз цей процес набуває глобальних значень: немає жодної країни, де б не існувало суперечностей на релігійному ґрунті. Іудаїзм і мусульманство, християнство й іслам, православ'я і католицизм, православ'я і протестантизм. Можна продовжувати список тих суб'єктів релігійного життя, між якими існують непорозуміння, що доходять і до конфліктів.

Як правило, нехристияни в очах християн постають чужинцями, носіями чужих духовних цінностей і нерідного шляху пошуку істини. Відповідно і ставлення до нехристиян вороже, в кращому випадку - терпиме. Сьогодні в світі діють дві протилежні тенденції в історичному розвитку суспільства: з одного боку - воно прагне до універсалізації різних сфер життя (фінансової, економічної, соціальної, культурної тощо), що віднаходить себе у бажанні поєднання різних релігійних традицій, появи нових синкретичних релігійних феноменів, а з іншої - людство надзвичайно сепаратизоване, партикуляризоване, корпоратизоване, що веде до плюралізації світоглядів, культур, релігій.

Щодо ставлення різних церков (релігійних традицій) одна до одної, то існує безліч прикладів, які свідчать про те, що людство завжди шукало шляхів порозуміння, розв'язання конфлікту. Інша справа, вдалими ці пошуки були чи ні. Нам більш відомою є позиція християн до нехристиян. І хоча вона не є однорідною у тої чи іншої конфесії до тої чи іншої релігії, але цю позицію в цілому можна охарактеризувати як терпиму. І це зрозуміло, бо весь

¹Луїс Б. *Ислам и Запад*. Москва 2003.

дух християнської релігії наставляє любити не тільки єдиновірців, але й ворогів своїх, якими, безумовно, можуть бути й іновірці.

На початку третього тисячоліття християнство опинилось в епіцентрі таких протистоянь, які воно не в змозі подолати. Християнські церкви зустрілися із суттєвими змінами в характері релігійності сучасного віруючого. Сьогодні вони потерпають від низької частоти відвідувань прихожанами храмів, малої кількості хрещень, священницьких покликань. Зменшується кількість віруючих та закриваються храми.

У найближчому майбутньому докорінно змінити обличчя Європи, а отже всього світу, може іслам. На даний час у Західній Європі проживають від 15 до 24, а то й 30 мільйонів мусульман. Зрештою, ніхто не знає точних цифр. Демографи передбачають, що до 2015 року чисельність мусульман в Європі зросте вдвічі завдяки високому рівню народжуваності та масовій імміграції з країн Північної Африки та Близького Сходу. Іслам переможно крокує по європейській території, крок за кроком відвойовуючи просторові, релігійно-правові й духовно-людські позиції у мирно дрімаючого християнства. Католицькі священники висловлюють стурбованість перспективою ісламізації Європи й закликають християнські конфесії перебороти розбіжності й об'єднатися, щоб протистояти експансії ісламу. ЗМІ все частіше наголошують, що сучасний іслам є не лише релігією, а передусім є ідеологією, а мусульманський радикалізм, який переходить у мусульманський терор стає сьогодні реальною загрозою.

Стосунки між мусульманами та християнами дуже часто були затьмарені упередженнями й нетерпимістю, а часом відкритими конфліктами та ворожістю. Але там, де саме життя змушувало значні за чисельністю християнські й мусульманські спільноти жити поряд і знаходити спільну мову, неодмінно виникала потреба у порозумінні. Сьогодні ми особливо гостро відчуваємо потребу у християнсько-мусульманському діалозі.

Предмет нашого дослідження – іслам в Європі.

Об'єктом нашої магістерської роботи є міжрелігійний діалог між християнами та мусульманами, який може привести до оптимізації шляхів порозуміння між двома світовими релігіями.

Метою наукової роботи є комплексний аналіз та визначення змісту сучасного ісламу на теренах християнської Європи, вивчення механізмів формування християнсько-мусульманського діалогу.

У нашій роботі ми ставимо перед собою завдання визначити ту модель міжрелігійних стосунків християн та мусульман, яка би базувалась на рівності, взаємоповазі та терпимості.

Реалізація поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- розкрити зміст понять «єкуменізм» та «християнсько-мусульманський діалог»;
- проаналізувати передумови та тенденції розвитку ісламу на теренах Заходу;
- розкрити причини і соціальні передумови масових протестів і заворушень;
- розглянути іслам як органічну складову європейської духовності та культури;
- показати вплив радикального ісламу на зростання негативних та упереджених поглядів щодо релігії;
- розглянути погляди католиків, православних та протестантів на діалог з мусульманами, а також позицію мусульман щодо діалогу з християнами;
- проаналізувати опрацьований матеріал та запропонувати модель мирного співіснування християнства та ісламу на теренах Європи.

Для вирішення поставлених завдань ми застосували такі методи дослідження як: компаративний, з метою виявлення спільного та відмінного між християнством та ісламом; історико-генетичний метод, який дозволив нам послідовно розкрити явище ісламу у Європі в процесі його історичного руху. За допомогою цього методу ми змогли показати причинно-наслідкові зв'язки, закономірності історичного розвитку ісламу на території сучасної Європи, а історичні події та особистості охарактеризувати в їх індивідуальності та виразності. Також ми застосували герменевтичний метод для розуміння, виявлення сутнісних ознак і властивостей релігійних явищ, виявивши зв'язок фрагментів тексту Біблії і Корану з певним

соціокультурним середовищем. У нашій роботі ми застосували індукцію, синтез та аналіз, а також старались дотриматись загальнонаукових методологічних принципів: об'єктивності, історичизму, світоглядного плюралізму, гуманізму, системності, діалектики, а також специфічно релігієзнавчих принципів: толерантності та позаконфесійності.

Актуальність теми дослідження визначається потребою дати науково зважену оцінку подіям, що відбуваються останнім часом у Європі, і які пов'язують зі значним приростом мусульманського населення у країнах Заходу. У зв'язку із зростаючим впливом ісламського чинника у релігійному житті сучасної Європи нам необхідно віднайти оптимальні моделі християнсько-мусульманського діалогу, визначити його характер та специфіку.

Наукова новизна роботи аргументується тим, що у європейській та ісламській літературі бракує завершеного комплексного дослідження теми ісламу у Європі. Ми намагатимемося використовувати якомога більше доступних нам ресурсів, як наукову літературу, так і Інтернет джерела, для того щоб відобразити весь спектр особливостей ісламу у Європі.

Літературу, присвячену численним модифікаціям теми «Іслам і Європа», на сьогодні можна умовно поділити на журналістські роботи та роботи, створені науковцями. Інтернет сайти та форуми рясніють новинами та блогами, в яких Інтернет- користувачі діляться власними спостереженнями за ситуацією, яка склалась у Європі. В основному ці матеріали відображають конфесійний підхід їх авторів: проісламський та прохристиянський. Для відповідей на поставлені у даній роботі питання, ми намагалися залучити широке коло джерел, використаних у науковому обігу. В першу чергу це описові праці, статті, статистичні матеріали, монографії та довідкова література. Серед робіт, створених науковцями, варто назвати праці Бернарда Льюїса «Іслам і Захід», Ролліна Армура «Іслам і християнство: на шляху до діалогу», Джеймса Бьюкенена «Смерть Заходу», Едварда Саїда «Орієнталізм», Самюеля Гантінгтона «Зіткнення цивілізацій» та ін. Серед українських сходознавців та дослідників, значний внесок у вирішення питань взаємовідносин ісламу та християнства, ісламу в Європі внесли М. Якубович, Ю. Кочубей, А. Смирнов, О. Муха, О. Ярош, М.

Кирюшко та ін. Вагомою джерельною базою магістерського дослідження є Біблія, Коран, офіційні документи християнських церков та промови, заяви, звернення голів церков. У нашій роботі ми старалися застосувати не лише наукові дослідження згаданих нами авторів, а й проаналізувати доступну нам інформацію, взяту з Інтернет сайтів.

Наша робота складається із вступу, трьох розділів і висновків, списку використаних джерел та літератури.

1 розділ: Теоретико-методологічні засади дослідження, де подаються визначення понять «єкуменізм», «міжрелігійний діалог». Також тут подається основна література, яку ми використали для написання магістерської роботи.

2 розділ: Іслам та сучасна Європа. У цьому розділі ми відобразили динаміку розвитку ісламу в сучасній Європі, а також показали два протилежні погляди на релігію Мухаммада: іслам як органічну складову європейської духовності та культури та іслам як деструктивний чинник.

3 розділ: Іслам та християнство: діалог з метою примирення. У останньому розділі ми розглянули погляди католиків, православних та протестантів на діалог з мусульманами, а також позицію мусульман щодо діалогу з християнами. Як підсумок нашої роботи, ми проаналізували шляхи культурно-конфесійної комунікації християнства та ісламу.

Результати нашого дослідження можна використати при читанні лекційних курсів з релігієзнавства, історії світової та української культури та для підготовки аналітичних матеріалів щодо релігійної ситуації в сучасній Європі.